

Nr 336

Av herr Jacobsson, Per, om åtgärder för att förbättra sysselsättningen i Norrlands inland.

(Lika lydande med motion nr 444 i Andra kammaren)

Frågan om hur man bäst kan öka sysselsättningen i norrlandslänen, speciellt dess inlandsområden och skogsbygder, har varit och är alltjämt föremål för en livlig debatt. Problemet har behandlats av många utredningar, och betydande lokaliseringpolitiska åtgärder har vidtagits. Under åren 1963—1968 beräknar man att inom aktuella stödområden mellan 700 och 800 arbetsställen berörts av någon stödform och att ca 2,5 miljarder kr. investerats inom berörda områden under denna tid, varav staten lämnat direkta bidrag med ca 10 % och närmare 500 miljoner kr. som lån. Sysselsättningstillskottet genom dessa åtgärder beräknas till något över 25 000 arbetsplatser. Det bör observeras att dessa siffror även innefattar en del områden utanför den egentliga norrlandsregionen.

Siffrorna för det beräknade sysselsättningstillskottet kan bedömas som något osäkra då dessa grundar sig på företagens egna uppskattningar vid ansökningstillfället. Tyvärr har det visat sig att sysselsättningseffekten inte alltid blivit vad man förutsatt, särskilt när det gäller de större företagen. Å andra sidan bör man inte heller förbise den indirekta sysselsättningseffekt som olika slag av nyetableringar och utvidgningar alltid innebär.

I ett avseende har den förda lokaliseringpolitiken icke gett de resultat man hoppats på och som man väl i första hand avsett. De åtgärder som vidtagits har nämligen till övervägande del berört kustområden och större tätorter och icke gett den stimulans och de möjligheter till nya arbetstillfällen som erfordras för att utflyttningen från inland och mera glesbefolkade områden kunnat hejdas.

De insatser som fortsättningsvis kommer att vidtagas bör därför i första hand inriktas på att åstadkomma dessa effekter.

Från olika politiska partier har man förklarat sig beredd att öka sina ansträngningar för att trygga glesbygdernas försörjningsproblem. Det är angeläget att man i dessa strävanden lämnar utredningsstadiet och på allvar söker utvägar som kan leda till konkreta resultat.

För att nå detta syfte är det dock i första hand angeläget att man söker frigöra sig från vissa villfarelser och vanföreställningar som utövar ett förlamande inflytande på de krafter som skulle kunna bidra till att leda ut-

vecklingen i en annan riktning. När man talar om Norrland som ett möjligt område för ökad lokalisering och industriell utveckling bör man begränsa sig till de områden som verkligen är bebodda. De väldiga områden som består av fjäll och öde vidder ger visserligen åt denna del av landet sin karaktéristiska och säregna tjusning, men de hör inte hemma i den lokaliseringspolitiska debatten.

Efter de stora älvdalarna möter vi storslagna leende bygder med en vacker bebyggelse. Där vill människorna leva kvar. Kan vi inte bereda dem möjlighet att göra det kommer det att vålla många personliga tragedier och mycken kapitalförstörelse.

I de flesta kommuncentra som utbildats i norrlandslänen har man en god samhällsservice, ett väl utvecklat skolväsende, i många fall också goda vägförbindelser. Denna samhällsuppbyggnad har skett under den långa period då jordbruk och skogshantering varit de dominerande inkomstkällorna. Alla känner vi till den lavinartade utveckling som skett på dessa områden, som gjort att tusentals arbetsföra människor plötsligt förlorat sina försörjningsmöjligheter på områden som tidigare betraktats som säkra basnäringar. Det är angeläget göra klart för sig att den omständigheten att man inte kunnat bereda ny sysselsättning i tillräcklig omfattning mera är beroende på problemets dimensioner än på att förutsättningar för annan verksamhet skulle saknas.

Norrland är alltså en rik landsända. Utan skogen, malmen och vattenkraften vore vi inte det välmående land som vi ändå är. Det kan inte vara rimligt eller nationalekonomiskt försvarbart att endast tillgodogöra sig dessa rika naturtillgångar men samtidigt låta en levande bygd med hundraåriga traditioner tyna bort. I denna situation ter det sig sällsamt — kanske en aning groteskt — att inlandets befolkning skall behöva stå som supplikanter inför rikets ständer och beslutande myndigheter.

Utöver det handikapp som ovan berörda vanföreställningar innebär tillkommer ytterligare den omständigheten att man i de norrländska bygderna inte har den företagstradition att bygga på som förhållandet är i andra delar av landet, främst beroende på den näringsstruktur som hittills bildat det väsentliga försörjningsunderlaget. En ny näringspolitisk inriktning kräver initialåtgärder som det allmänna måste svara för. Detta måste bli det pris man får betala för att åstadkomma den trygghet som är ett elementärt villkor även för de människor som bor i de delar av landet där den industriella utvecklingen av naturliga skäl befinner sig i ett annat läge.

Norrland är i många avseenden ett expanderande område. Vi har ett universitet under uppbyggnad i Umeå som kommer att betyda mycket för kulturell utveckling och materiellt framåtskridande. I Umeå finns också ett modernt regionsjukhus, och i samtliga norrlandslän har satsats stora summor på att förbättra sjukvårdens resurser. Undervisningsväsendet är väl utvecklat, yrkesutbildningens omfattning och höga standard förtjänar särskilt

att påpekas. Enbart i Västerbotten finns fyra stora centrala yrkesskolor förutom ett antal kommunala skolenheter av liknande slag. Självfallet är det föga stimulerande att lägga ned stora kostnader för utbildning av den unga arbetskraften utan att samtidigt kunna bereda dem sysselsättning och utkomst i den egna bygden.

Frågan om och i vad mån man skall satsa på en snabbare industriell utveckling i Norrlands inland är givetvis en fråga om hur man bedömer den ekonomiska och strukturella utvecklingen i vårt land.

Det saknas ingalunda förespråkare för den meningen att vårt näringsliv i fortsättningen bör koncentreras till kustbandet och de expansiva områdena i Syd- och Mellansverige. Det skall ingalunda bestridas att det kan anföras bestickande argument för ett sådant ställningstagande om man enbart anlägger kortsiktiga rationaliseringsaspekter på problemet. Anlägger man det långa perspektivet synes ett annat betraktelsesätt rimligt och sakligt motiverat. Det ligger nära till hands att i den allmänna debatten de positiva effekter, som en spridning av företag och sysselsättning till de områden där arbetskraft, bostäder och livsrum finns skulle innebära, lätt kommer i ett hopplöst underläge.

Självfallet löser man inte inlandets försörjningsproblem med allmänna talesätt. Svårigheterna börjar när diskussionen kommer över på frågan om vilka konkreta åtgärder som kan vara möjliga och tänkbara. När man kommer in på det området är det nog angeläget att söka lösgöra sig från förtutfattade meningar och dogmatiska bindningar.

För att nå det syfte som i det föregående utvecklats krävs vissa grundförutsättningar. För det första måste olägenheter som är förenade med avstånd och geografisk belägenhet i möjligaste mån elimineras. Detta är ingen omöjlighet. Vägnätet kan förbättras där så är erforderligt. Fraktkostnaderna vid statens järnvägar kan nedbringas och utjämnas. Detta gäller den tyngre trafiken, men det gäller inte minst stycke gods- och personbefordran. En revision och översyn av taxesättningen som i första hand gör SJ konkurrenskraftigt i jämförelse med andra företagsformer vore sannolikt — även företagsekonomiskt — en riktig åtgärd. Avstånden måste krympas, ekonomiskt och kommersiellt. I det avseendet kan statsmakterna prestera avgörande insatser.

I möjligaste mån bör givetvis den fortsatta utvecklingen bygga på den företagsamhet och den sysselsättningsbas som redan finns. I det sammanhanget bör man nog alltjämt räkna med jordbruket som en bestående näringsgren. Det förefaller mindre sannolikt att de stora enheterna, de s. k. KR-jordbruken, under överskådlig tid kommer att bli den dominerande formen för jordbruk i det norrländska inlandet. Strukturella och topografiska förhållanden men även företagsekonomiska bedömningar styrker ett sådant antagande. Det medelstora familj jordbruket, i fråga om storleken mätt med andra värdeskalor än vad experterna räknar fram, torde bli den förhårs-

kande formen i framtiden — alltså den storleksgrupp som i dag är praktiskt taget utesluten från varje möjlighet till lån eller bidrag från det allmänna för att förbättra sina ekonomibygnader eller komplettera sin inventarieutrustning. Det måste vara en vilsegången politik att satsa nära nog vad som helst på att skapa storföretag, där förutsättningarna härför är mindre gynnsamma, och samtidigt låta den bruksform som har naturliga betingelser, större anpassningsförmåga, som innebär mindre risktagande, som kan skapa en bredare sysselsättning, som kan hålla bygden levande på ett helt annat sätt stå utanför varje form av statlig stimulans. Här är en omprövning verkligen motiverad. Även försvarspolitiska skäl talar för en bredare satsning på det norrländska jordbruket i fortsättningen.

För att kunna bryta trenden, forcera »motståndsvallen» om man så vill, förefaller en kraftig satsning på statlig företagsamhet inom dessa områden nödvändig och motiverad. För detta ändamål borde investeringsbankens kapitalresurser kunna komma till lämplig användning. I första hand borde sådana företag som kan utnyttja och vidareutveckla våra egna råvarutillgångar komma i fråga.

Möjligheterna att lägga ut deltillverkningar från statens verk och inrättningar till redan befintliga verkstäder och branschföretag borde kunna ske i en helt annan utsträckning än hittills; en allmän central inventering av den privata industrins möjligheter i detta avseende bör omedelbart igångsättas. Genom lämpliga stimulansåtgärder borde man på den vägen kunna nå betydande resultat. Erfarenheten har visat att även relativt fraktkänsliga produkter kan framställas och saluföras i konkurrens med geografiskt mera välbelägna tillverkningsorter om andra fördelar i tillverkningsprocessen tas till vara.

Sammanfattningsvis förordas att en mera målmedveten satsning på stadigvarande sysselsättningsskapande åtgärder för det norrländska inlandet ges prioritet i vårt näringspolitiska agerande, varvid bl. a. följande synpunkter särskilt beaktas:

1. Det norrländska jordbruket beredes möjlighet till statlig stimulans inom de storleksgrupper som med hänsyn till lokala förhållanden befinnes mest ändamålsenliga, med beaktande av att befintliga resurser rationellt utnyttjas och onödig kapitalförstöring undviks. Risker för konservering av orationella enheter torde vara ringa samtidigt som ett eventuellt produktionstillskott icke kan bli av den storleksordningen att det har någon betydelse i det stora sammanhanget.

2. Större statliga insatser för att främja ett rationellt och uthålligt skogsbruk genom röjnings- och reproduktionsåtgärder av skilda slag, byggande av skogsvägar m. m. Genom sådana åtgärder främjas det långsiktiga syftet att bevara och förbättra en av våra viktigaste naturtillgångar men också att omedelbart bereda sysselsättning åt befintlig arbetskraft inom områden där behovet av ökade arbetstillfällen är särskilt markant.

3. Att vid planering av ny statlig företagsamhet möjligheterna att förlägga denna till Norrland särskilt beaktas.

4. Att vid utläggning av delbeställningar från statens verk och inrättningar

är i första hand undersökes möjligheten att anlita befintliga verkstäder och branschföretag i Norrland samt att en allmän central inventering av den privata industrins möjligheter på detta område omedelbart igångsättes.

5. Att en snabbare utbyggnad av vägväsendet möjliggöres, bl. a. med hänsyn till virkestransporternas kraftigt ökande volym och för att öka möjligheterna till nyetablering och ökad spridning av företag.

6. En genomgripande översyn och revision av statens järnvägars taxe- och avgiftspolitik.

7. Kraftigt stöd till företagareföreningarna i de fyra nordligaste länen, framför allt för att förstärka resurserna beträffande marknadsundersökningar, marknadsföring och företagsekonomisk rådgivning.

Med hänvisning till ovanstående anhålles,

att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa att i motionen anförda synpunkter beaktas och att lämpligt organ, förslagsvis den inom näringsdepartementet tillsatta arbetsgruppen för speciella norrlandsfrågor, får i uppdrag att vidare bearbeta och framlägga förslag i enlighet med motionens syfte.

Stockholm den 27 januari 1969

Per Jacobsson (fp)

Nr 337

Av herr Olsson, Johan, om åtgärder för att stimulera nyetablering av mindre företag.

(Lika lydande med motion nr 384 i Andra kammaren)

Stockholm den 27 januari 1969

Johan A. Olsson (cp)